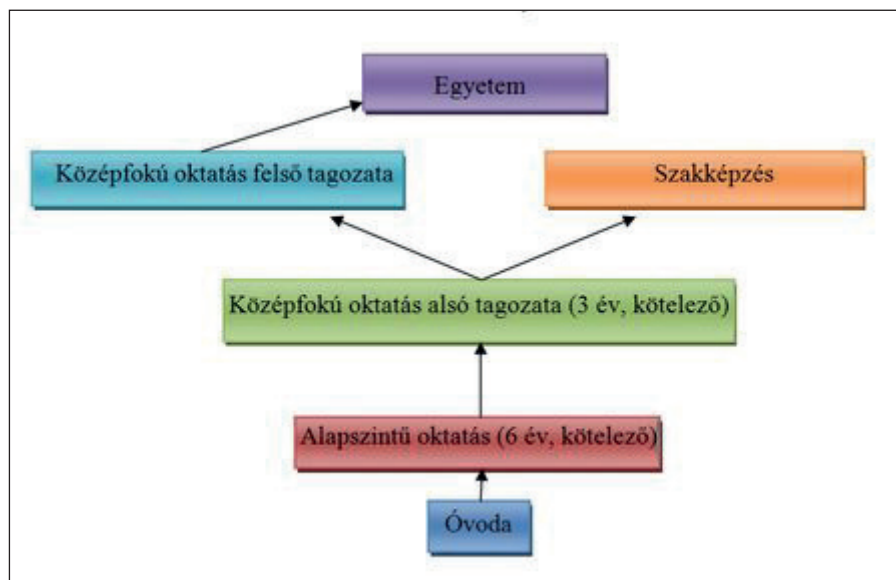

Labancz Linda

A kínai írástanítás és írástanulás 3000 éve

A kínai oktatási rendszerről

Kínában a kötelező oktatás hétéves korban kezdődik, előtte 3–6 éves kor között óvodába járhatnak a gyermekek. Az előírt kötelező oktatás 9 évig tart, tehát a gyermekeknek 16 éves korukig kell iskolába járniuk. Az alap- és középfokú oktatási rendszer 6 + 3 + 3 szerkezetű (1. ábra). Az egyetemek alapképzése négyéves (kivéve például az orvosi képzést, amely ötéves), a mesterképzés 2–3 évig tart, a doktori iskola pedig minimum hároméves (1). A kötelező oktatási időszakban senki nem fizet tandíjat, csak a taneszközért kell évi néhány száz jüant kiadni. Később azonban – főleg a vidékiek számára – a tandíj és az iskoláztatás egyéb költségei olyan nagy terhet rónak a családra, hogy a szegényebbek eleve elesnek a magasabb szintű oktatásban való részvétel lehetőségétől.

1. ábra

A kínai oktatási rendszer sematikus ábrája

A gyermekek 80–90%-a kezdi el az általános iskolát, majd ezt követően ahhoz, hogy a diákok a középfokú oktatás alsó tagozatába kerüljenek, felvételi vizsgát kell tenniük (a vizsga többek között a mandarin nyelvi képességeket méri fel). Érdekes azonban megjegyeznünk, hogy a nemzeti kisebbségek már az oktatásnak ezen a pontján hátránnyal indulnak, és ez a felvételi statisztikákban is megmutatkozik. A tibeti gyermekeknek például mindössze csak 10%-a folytatja a középfokú oktatásban a tanulmányait (vö. Sangay 1998). Ezután a középszintű oktatás felső tagozatába való bekerüléshez is le kell tenni egy vizsgát, amely az előzőnél is jóval kompetitívebb. Végül az úgynevezett nemzeti vizsga nyitja meg az utat az egyetemekre. Erre a szintre főként a jómódú, városi családok gyermekei jutnak el, de még itt is óriási a verseny. A kínai oktatáspolitikája célja az, hogy tovább növelje az oktatásban részesülők számát. 1999-ben még csak 6 millióan, 2004-ben már 20 millióan vettek részt felsőfokú oktatásban (Johnson–Chhetri 2002). Ez a szám azonban a hatalmas fejlődés ellenére is alacsonynak mondható a népességi adatok ismeretében.

Az alábbiakban a teljesség igénye nélkül tekintem át a kínai írástanítás múltját és jelenét, ezzel az a célom, hogy bemutassak egy európaiától eltérő mintát, illetve hogy felhívjam a figyelmet a kínai oktatás 3000 évében rejlő folytonosságra, a kontinuitás és a hagyomány jelentőségére a kínai kultúrában. A rövid történeti összefoglalót a mai Kína írástanítási szintjeinek és stratégiáinak az áttekiintése követi.

A kínai írástanítás kezdetei

A kínai írás történetét mintegy 3000 évvel ezelőttre vezethetjük vissza egészen a csontokon, kagylókon megőrződött jövődőlő jellegű írások megjelenéséig (2–3. ábra).

2. ábra

A szöveget alkotó karakterek és feltételezett jelentésük: 癸未卜, 争贞: 旬无祸? 'Az elkövetkezendő 10 napon belül várható szerencsétlenség?' (Kane 2006: 79)

3. ábra

A szöveget alkotó karakterek és feltételezett jelentésük:

王占曰: 有祟, 八日庚戌, 有, 各云自东, 贯母. 是亦有出虹自北, 饮于河

'A király megvizsgálta a csontot, majd azt mondta: katasztrófa fog történni. Nyolc nappal később gengxu napján, felhők jöttek keletről, és az ég beborult. Ahogy a Nap előtűnt, egy sárkány szivárvány alakjában megjelent északon, és ivott a Sárga-folyó vizéből' (Kane 2006: 80)

Ezekben az ősi időkben az emberek igen nagy figyelmet fordítottak az írásra. Cao Pi (kínai császár és költő) szerint például az írás fontos alapja a nemzet irányításának, és emellett a halhatatlanság legfőbb záloga. Ez a vélemény hűen tükrözi az írás fontosságáról kialakult képet a kínai társadalomban, de hozzá kell tennünk azt is, hogy az írás a nemesi réteg monopóliuma volt, parasztok, munkások, egyszerű emberek nem művelték az ősi időkben, a feudális rendszer kialakulása után pedig még kevésbé. Az írástudó nemesek azonban nagy

figyelmet fordítottak az írás művészetének elsajátítására, hiszen ezen is múlhatott a jó hírnevük, valamint a hivatali tisztségre való kinevezésük esélye. Mivel a társadalomban igen nagy presztízse volt az írásnak, már a korai időkben számos teória született tanításának és gyakorlásának módjaira és lehetőségeire. Intézményesített írásktatás és -gyakorlás akkor jött létre, amikor maga az írott nyelv is kialakult, illetve amikor létrejöttek az első iskolák. A nyugati Zhou-dinasztia iskoláiban a diákok az úgynevezett *Li* (Rítusok Könyve) hat gyakorlatát, a zenét, a lövészetet (az íjászatot), a vezetést (a kocsihajtást), az írást, a matematikát, a szertartásos viselkedést, valamint a *Shut* (*Az ősi korok könyvét*) sajátították el. Mivel a zenébe beletartozott a költészet és a tánc is, ezzel lényegében kezdetét vette az írott költészet tanítása, amely a hivatali vizsgák egyik fontos része lett.

A feudális társadalomban, különösen a Sui-dinasztia és a Tang-dinasztia idején tovább fejlődött az írástanítás. Egyre több iskola jelent meg a fővárostól egészen a vidéki területekig. Kialakult a hivatali vizsgarendszer, amely csúcspontját a Ming- és a Qing-dinasztiában érte el. Egy úgynevezett *zhuangyuan* 'első számú tudós', aki ezen a vizsgán a legjobb eredményt produkálta, még a tartományi hivatalnoknál is magasabb pozíciót érhetett el. Ezt követően az írás egyre népszerűbbé, az írástudás pedig a társadalmi előmenetel egyik alapfeltételévé vált.

Az ősi Kína írástanításában három lépés különíthető el: az első a másolás. A diákoknak hosszú szövegeket kellett pontosan lemásolniuk. Ez volt a legelső feladatuk, amikor beléptek az iskolába. Elsősorban könyveket másoltak, és a kalligrafikus írást modellezték. Ilyen sokszor másolt és idézett mű volt például a *Családnevek könyve* is. Ezek a könyvek igen gazdag tartalmú művek voltak mind az illusztrációk, mind a szöveges tartalom tekintetében: etikáról, morálról, a négy évszakra, mezőgazdaságról, jogról, történelemről okították a tanulókat, akik a másolási gyakorlatok során megtanulták olvasni is a karaktereket a hosszú ideig tartó ismétléseknek köszönhetően. Az írástanítás második lépése az utánzás volt. Ebben a fázisban a másolási gyakorlatok tapasztalatai alapján a diákok megpróbálták utánozni azokat a híres írásokat, amelyekkel korábban megismerkedtek. A költészet gyakorlását ellentétes jelentésű mondatok megírásával kezdték, olyan verseket írtak, amelyek egy sorban előbb öt, majd hét karaktert tartalmaztak. A *jueju* olyan négysoros versforma volt, amelynek minden sora öt vagy hét karaktert tartalmazott, elrendezése, ritmusa és a tonális mintázata igen szigorú szabályokat követett. A *lushi* ugyanilyen feltételekhez kötött versforma azzal a különbséggel, hogy ez már nyolc sorból állt.

Ebben a szakaszban a diákokat különböző összeállítások, mai megnevezéssel szöveggyűjtemények segítették, amelyek nagy népszerűségnek és elismerésnek örvendő szerzők munkáit tartalmazták. Ilyen volt például a *Kommentek a klasszikusokhoz*, *A válogatás az ősi irodalomból* vagy a *Tudósok klasszikus írásainak válogatása*. Ebben a második lépésben az imitációnak köszönhetően számos fordulatot és több száz mondatot, illetve új szót tanultak meg a diákok mindamellett, hogy a költészetben használatos stílust, formákat és szerkezeteket is szinte észrevétlenül sajátították el. A harmadik lépés a kreatív írás szakasza volt. Ekkor már önálló gondolatokat, ötleteket vetettek papírra, a tanulást pedig az írás tudományáról szóló könyvek olvasása egészítette ki. Hozzá kell azonban tennünk, hogy nemcsak a kreativitás időszaka volt ez, hanem a szigorú szabályok betartásának szakasza is egyben. A kreatív ötlet megformálása során például megadott stílust és metrumot kellett a diákoknak követniük a szerkezet kialakításához, különböző mintázatok közül választva aszerint, hogy milyen céllal és kinek szánta a szerző a művet. Az írástanításban elsősorban a konfucianus gondolatok érvényesültek. A diákok írásainak ezeket a gondolatokat és más klasszikusok tanait kellett idézniük, ilyen volt például: „a négy könyv” – *Beszélgetések és mondások*, *Mengzi tanításai*, *A nagy tanítás* (*Daxue*), *A közép mozdulatlansága* (*Zhongyong*) és „az öt klasszikus” – *Dalok könyve* (*Shijing*), *Írások könyve* (*Shujing*), *Tavaszkok és ősök évkönyve* (*Chunqiu*), *Szertartások feljegyzései* (*Liji*), *Változások könyve* (*Yijing*). Ezek a könyvek politikát, történelmet, filozófiát, irodalmat és etikát tanítottak a diákoknak a feudális oktatás 800 évén keresztül (Han 2005).

A kínai írástanítás jelene

Amikor 1949-ben megalakult a Kínai Népköztársaság, a következőképpen változott az írástanítás. Az oktatás 40, vidéki iskolákban akár 70 fős osztályokban zajlott az alábbi procedúra betartásával: adott téma kijelölése a tanulóknak; írás a tanár irányítása mellett; a fogalmazás javítása; a fogalmazás tanári kommentálása, csiszolása.

A diákoknak a tankönyvben található szövegeket kellett utánozniuk éppen úgy, mint sok száz évvel azelőtti társaiknak. Ezt követően pedig különböző műfajú és szerkezetű szövegeket – elbeszélést, érvelést, bemutatkozást stb. – kellett megalkotniuk. Az írástanítás továbbra is az oktatás egyik legfontosabb része volt, olyannyira, hogy egy dolgozat vagy vizsga során az értékelés 40%-át tette ki az anyanyelvi fogalmazási készség és az alapvető nyelvismeret minősége.

Ma az írástanítás négy fokozaton megy végig: jelen van az alapfokú oktatásban, a középfokú oktatás két szintjén és az egyetemen. Minden egyes szinten más-más követelményeket támaszt az oktatás mind a tanárok, mind a diákok számára a tudásszinthez mérten (Han 2005).

Írástanítás az alapfokú oktatásban

Az alapfokú írásoktatás szorosabb értelemben véve csak a harmadik tanítási évtől kezdődik. Az első két évben képleirási, egyszerű mondatalkotási feladatokkal készítik fel a gyermekeket a kínai írás elsajátítására. A harmadik évtől a tanító elkezd bemutatni a fogalmazás, a kínai írás alapjait azzal a céllal, hogy az alapszintű elvek és nézőpontok rögzüljenek a diákok elméjében. Először a tanulók egy-egy témát, címet kapnak, és ehhez segítségül egy képet. A feladatuk az, hogy a kép segítségével kis fogalmazásokat írjanak a témáról. A címek általában szorosan kapcsolódnak a diákok mindennapjaihoz: egy vidám vasárnap, a macskánk, kedvenc könyvem, szülővárosom, látogatás a nagymamához. Mivel ezek az első szárnypróbálgatások, és a tanulók még nem tudják, hogyan kell formába önteniük a gondolataikat, a tanár segítségképpen felolvas egy példát, majd a gyerekeknek ezt utánozva, ennek mintájára kell megírniuk a fogalmazást. Ez a gyakorlat egészen a félév végéig tart. Mindemellett a tankönyv szövegeinek olvasása is feladat. Láthatjuk tehát, hogy gyakorlatilag a múlt hagyományai öröklődnek tovább az oktatásban is.

Az alapfokú oktatás követelménye egy körülbelül 400–600 karakterből álló elbeszélés megírása, amely grammatikailag és stilisztikailag pontos és helyes. A tanár feladata az, hogy az értékeléssel önálló gondolkodásra motiválja a diákjait, figyelmeztessen az agrammatikus formákra, és javítsa a helytelenül írt karaktereket.

Írástanítás a középszintű oktatás alsó tagozatában

A középszintű oktatásban a tanulóknak a következő elvárásoknak kell megfelelniük: narratívák, egyszerű magyarázatok, érvelő és általános, a mindennapi életben használatos szövegtípusok (levelek, üzenetek, hírek) grammatikailag és stilisztikailag pontos megalkotása, gördülékeny, logikailag jól szerkesztett gondolatmenet közvetítése, valamint a szövegek átdolgozásának, tömörítésének a képessége. Ezen a szinten az írás megtervezésének a szakaszára, illetve a nyelvtani és a retorikai képességek fejlesztésére is nagyobb figyelmet kell fordítania a pedagógusnak, és számolnia kell azzal is, hogy hangsúlyosabban lehetnek jelen a különbségek a jobb és a kevésbé jó képességű diákok között. Ezért egy osztályban általában a jobbaknak plusz feladatokat adnak, miközben a többiek felzárkóztatják.

Írástanítás a középszintű oktatás felső tagozatában

Ezen a szinten már nem az írás-, hanem a fogalmazási készség fejlesztése kerül előtérbe. Az elvárásnak megfelelően a diákoknak nem kevesebb mint 25 különböző típusú szöveget kell tudniuk megalkotniuk, minimum 20 000 karaktert felhasználva egy-egy szövegben. Az első évben elbeszélések és ismertetések megírása, a másodikban érvelő szövegek megalkotása a feladat, a harmadikban pedig – a nyelvi apparátus gördülékeny és stilisztikailag változatos felhasználásával – az addig tanult összes szövegtípusban kell otthonosan mozogniuk. A tanárok feladata a diákok asszociációs készségének és képzelőerejének fejlesztése, valamint a koherens és helyes nyelvhasználat kialakítása. Arra kell tanítaniuk a diákokat, hogy az írás megkezdése előtt gondolkozzanak tisztán, és úgy fejezzék ki a gondolataikat, hogy azok mások számára is világosak legyenek. A követelmény 45 perc alatt egy 600 szavas fogalmazás megírása.

Az írástanítás lényegében egyetlen megszakítatlan folyamatként zajlik az alapszinttől kezdve a középfokú oktatás felső tagozatáig. Ennek során a diákok ugyanazokat a témákat – bár mindig másképpen és más tartalommal telítve – kapják meg feldolgozásra. Általában az egyedi jelenségekből vezetnek le társadalmi jelenségeket, a direkt tapasztalatokból indirekt, elvont következtetéseket szűrnek le, az elvont gondolkodás, a morális tartalmak az idő előrehaladásával egyre színesednek. A diákok ezeken a lépcsőfokokon haladnak felfelé egészen a felsőfokú oktatásig, ahova a felvételi vizsga sikeres teljesítésével lehet bekerülni. Ez a vizsga a legfontosabb a tanulók számára, hiszen az egyetemre való bejutással gyökeresen megváltoztathatják életkörülményeiket. A vizsga értékelésének 40%-át teszi ki a nyelvi rész, amely régebben egy, ma két fogalmazás megírásából áll. Az elsőben a deskriptív, narratív képességekről, a másodikban az argumentatív képességekről kell számot adniuk a felvételizőknek. A tanárok ezekhez a követelményekhez igazodva készítik fel a diákokat a vizsgára (Jin–Cortazzi 2006).

Írástanítás a felsőfokú oktatásban

Ezen a szinten nagy változás következik be az írástanításban. Az órák száma jelentősen csökken a természettudományos és a közgazdaság-tudományi képzési területeken, míg a humán tudományok művelői számára, különösen a kínai szakosoknak, az írás továbbra is központi jelentőségű marad. Igaz, már jóval kevesebb a gyakorlat, és az idegen nyelvek mellett a történetiség, a grammatika elmélete, a nyelvtudomány és az irodalomtörténet kerül előtérbe. Az íráskészség fejlesztése az első évfolyamon történik, és a továbbiakban már nem kerül elő. A tanítási mód megegyezik az alapfokú oktatásnál bemutatottal, témájában azonban emelkedettebb, az egyetemi hallgatók elsősorban elméleti kérdésekkel foglalkoznak (Han 2005).

A kínai írás történetének és az írástanítási stratégiáknak a megismerése hasznos lehet más kultúrában tanító pedagógusok számára is. Az anyanyelvi nevelésben mindenütt fontos a hagyomány és a folyamatosságnak elvének a tisztelete.

Irodalom

Han, Yu Ping 2005. Teaching writing Chinese as a mother-tongue: Mainland China. In: Mark Shiu-kee Shum – De-Lu Zhang (eds.) *Teaching writing in Chinese speaking areas*. Springer. New York. 47–65. https://doi.org/10.1007/0-387-26915-0_4

Jin, Lixian – Cortazzi, Martin 2006. Changing Practices in Chinese Culture and Learning. *Language, Culture and Curriculum* 19/1. 5–20. <http://elechina.super-red.es/cortazzi-2.pdf> (2011. május 14.) <https://doi.org/10.1080/07908310608668751>

- Johnson, Bonnie – Chhetri, Nalini 2002. Exclusionary Policies and Practices in Chinese Minority Education: The Case of Tibetan Education. *Current Issues in Comparative Education* Vol2/2. Columbia University. 142–53. http://www.tc.columbia.edu/cice/archives/2.2/22johnson_chetri.pdf (2011. május 15.)
- Kane, Daniel 2006. *The Chinese language: Its History and Current Usage*. Tuttle Publishing. Singapore. 79–94.
- Sangay, Lobsang 1998. Education rights for Tibetans in Tibet and India. In: Montgomery, John D. (ed.) *Human rights: Positive policies in Asia and the Pacific Rim*. Hollis, NH: Hollis Publishing Company. 285–307.
- (1) Educational System in Detail: <http://www.sxnu.edu.cn/english/chineseeducsyst2.htm> (2011. május 14.)

Labancz, Linda: 3000 years of teaching and learning Chinese writing

Az írás szerzőjéről

Labancz Linda
Eötvös Loránd Tudományegyetem, Budapest, Magyarország
linda1899[kukac]hotmail.com